

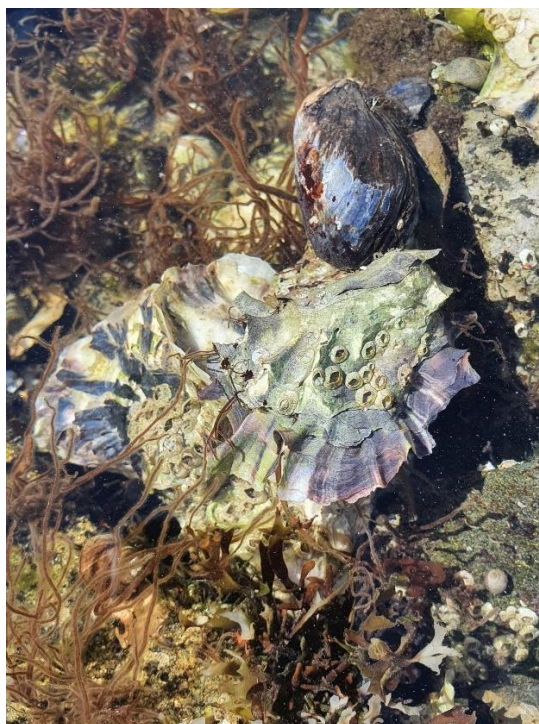
Arbeidet med fremmede arter i Oslo kommune

Fremmede arter er blant de største truslene mot naturmangfoldet i Norge og verden. Men hvorfor det? Her har vi samlet det du trenger å vite.

Hva er en fremmed art?

Enkelt sagt kan en art eller organisme være én av to ting; fremmed eller stedegen. En fremmed art har kommet til et område med menneskelig hjelp, enten direkte eller indirekte, mens en stedegen art har kommet på egen hånd, eller etablert seg så tidlig at vi ikke lenger kan si hvordan. Stedegne arter kalles også stedlige, hjemlige eller hjemmehørende arter. Men som vi skjønner, kan en art både høre hjemme ett sted på kloden og være fremmed på et annet. Stær er for eksempel stedegen i Norge og Europa, men fremmed i USA. Det er fordi den er bragt til USA ved hjelp av mennesker, og ikke har flydd dit på egen hånd. På samme måte er flere arter av lupin fremmede i Norge og Europa, men ikke i USA og Canada.

Når en art ved menneskelig hjelp kommer til et område som den ikke har vært utbredt i tidligere, skyldes det at vi enten bevisst importerer og setter den ut, for eksempel som prydpilante eller fisk i en hagedam, eller at vi ubevisst tar den med oss som frø under støvlene, blindpassasjer i en jordklump, med ballastvann og -jord eller liknende.

De senere årene er det mange som har fått merke stillehavsøstersens skarpe kanter. Arten utkonkurrerer blåskjell og flatøsters, og endrer omgivelsene sine fullstendig. Derfor har den fått risikokategorien svært høy økologisk risiko i Fremmedartslista. Foto: Tiril Myhre Pedersen

Hvorfor kan fremmede arter være et problem for norsk natur?

Veldig mange arter som kommer til Norge fra helt andre verdenshjørner og miljøer, har dårlige forutsetninger for å overleve og reproducere her. Dermed er det liten fare for at de rømmer ut i norsk natur og gjør skade der. Men for noen arter er det å komme til en ny del av verden en kjempefordel, fordi ingen av de naturlige fiendene og sykdommene til artene befinner seg på den nye plassen. Da kan de fremmede artene plutselig greie seg mye bedre enn de gjorde på hjemmebane, og de kan spre seg mye og raskt. Det kan bli et problem for de stedegne artene på mange måter, for eksempel ved at de fremmede artene skygger ut de stedegne, bidrar til gjengroing av naturtyper, har med seg sykdommer de stedegne artene ikke tåler, konkurrerer med de stedegne artene om mat og ly, eller krysser seg med de stedegne artene slik at de genetiske egenskapene blir forandret. Kort sagt kan de fremmede artene ta over et område og utgjøre en trussel for de stedegne artene ved at de utkonkurrerer dem.

Ikke bidra til å spre fremmede arter!

Det er viktig at du ikke bidrar til å spre fremmede arter ut i Oslos natur. Dessverre er det en del som ikke bare lar være å levere hageavfallet sitt til mottak, men som også kaster hageavfall i naturen. Mange tenker nok at dette ikke er så farlig, da plantene uansett er en del av naturen, men fremmede høyrisikoarter kan altså gjøre stor skade på naturmangfoldet ved å påvirke de stedegne artene negativt. Å kaste avfall i naturen er dessuten å regne som forsøpling i henhold til [forurensningsloven](#).

Naturmangfoldlovens § 6 og § 28 om [aktsomhetsplikt](#) og [krav til aktsomhet](#) viser også til at enhver person skal opptre aktsomt og gjøre det som er rimelig for å unngå skade på naturmangfoldet. Tips til å unngå spredning av fremmede arter finner du på [Oslo kommunes nettsider](#).

Bildet viser kanadagullris, kjempespringfrø og fagerfredløs som har vokst ut av en kjent dumpingplass for hageavfall. Alle tre artene har svært høy økologisk risiko. De to første artene er dessuten forbudt å plante ut i hele Norge, men å kaste hageavfall i naturen er selvfølgelig ikke lov, uansett hva man kvitter seg med. Foto: Tiril Myhre Pedersen

Fremmedartslista

Hvilke fremmede arter som blir et problem i norsk natur, er dessverre ofte vanskelig å vite før det er for sent å gjøre noe særlig med det. Men ca. hvert femte år gir Artsdatabanken ut [Fremmedartslista](#), som er en oversikt over hvilken økologisk risiko fremmede arter kan utgjøre for naturmangfoldet i Norge. Denne oversikten har blitt oppdatert og utvidet betraktelig for hver utgivelse. Ofte ser vi også at arter som tidligere har fått en lav risikokategori, ender opp med en høyere risikoverdi i etterfølgende lister, ettersom vi får mer informasjon om artens spredningspotensial og økologi. Fremmedartslista er et nøytralt kunnskapsgrunnlag. Det vil si at den ikke sier noe om en fremmed art er uønsket eller ikke, den oppgir kun hvilken økologisk risiko arten har for norsk natur. Det er opp til forvaltningen, altså kommune, stat og miljømyndighetene, å avgjøre hvilke arter som er uønskede eller ikke.

De to første utgavene av Fremmedartslista fra 2007 og 2012 ble kalt Norsk Svarteliste. Svartelista utgjorde de artene som ble vurdert til høy eller svært høy økologisk risiko. Listene som har kommet i ettertid inkluderer også arter som ennå ikke har etablert seg og reproducerer i det fri i Norge, men som antas å kunne gjøre det i løpet av de neste 50 årene; såkalte dørstokkarter. Noe av grunnen til at Artsdatabanken byttet navn fra Svartelista til Fremmedartslista, var at den ble forvekslet med det som populært kalles "Forbudslista". Forbudslista er en liste over organismer som er forbudt å sette ut i norsk natur. Mer spesifikt er det vedlegg I i [forskriften om fremmede organismer](#) vi viser til når vi snakker om denne lista. Forskriften utgis av Klima- og miljødepartementet.

1800-talls-grensa – hva er det?

Fremmedartslista risikovurderer kun fremmede arter som har etablert seg i Norge etter år 1800. Dette skyldes både at det var på 1800-tallet folks reisevirksomhet og innførsel av arter virkelig skjøt fart, og at det først var på denne tiden man begynte å aktivt samle inn belegg av arter og dokumentere dem i samlinger ved vitenskapelige institusjoner. Kunnskapsgrunnlaget før 1800 er mangelfullt. Retningslinjene for [Rødlista for arter](#) sier dessuten at fremmede arter etablert per år 1800 skal behandles som hjemmehørende (stedegne) og risikovurderes for Rødlista. Dette skaper lett misforståelser, og 1800-talls-”regelen” fører av og til til at arter hopper inn og ut av de to listene, fordi vi er usikre på nøyaktig tidspunkt de etablerte seg på. Likevel er det som nevnt opp til forvaltningen å avgjøre om en art er uønsket eller ikke, uavhengig av om den står på Fremmedartslista eller ei.

Syrin er blant artene som har hoppet inn og ut av Fremmedartslista på grunn av 1800-talls-regelen. I 2023 ble det vurdert at den ikke ble etablert i Norge før etter år 1800, og dermed skulle risikovurderes. På øyene i Oslofjorden danner syrin store kratt som skygger ut truede plantearter, og er en direkte trussel mot den sterkt truede naturtypen Åpen grunnlendt kalkmark. Foto: Tiril Myhre Pedersen

Hvordan er situasjonen med fremmede arter i Oslo?

Oslo er Norges mest artsrike kommune (13 398 unike organismer registrert høsten 2023), men har også flest antall arter på Rødlista for arter 2021 og på Fremmedartslista 2023. Arter som har fått risikokategoriene svært høy risiko og høy risiko i Fremmedartslista, omtales som *høyrisikoarter*. Ved Fremmedartslanseringen høsten 2023 hadde Norge totalt 441 høyrisikoarter, og halvparten av disse, 201 arter, er påvist i Oslo. Dette betyr at naturmangfoldet mange steder er direkte eller indirekte truet på grunn av påvirkning fra fremmede arter. 166 (82 %) av de 201

høyrisikoartene i Oslo er [karplanter](#). Flere tall og statistikk om Oslos arter finner du på [Miljøstatus](#).

Et utvalg arter med høy og svært høy økologisk risiko som kan påtreffes i Oslo. Fra øverst til nederst og venstre til høyre: alaskakornell, amerikahumleblom, berberis-/høstberberisbusk, blåhegg, buskhyll, dagfiol, engryllik, fagerfredløs, gravmyrt, gullregn/alpegullregn, gyvel, hageeple, hagelerkespore, hagelupin, hestekastanje, honningknoppurt, hvitdodre, hvitsteinkløver og legesteinkløver, kanadagullris, kjempespringfrø, krypfredløs, legepestrot, mahonie, mispelbusk og mongolspringfrø. Foto alaskakornell: Eli Fremstad/Artsdatabanken CC BY 4.0. Øvrige foto: Tiril Myhre Pedersen

Et utvalg arter med høy og svært høy økologisk risiko som kan påtreffes i Oslo. Fra øverst til nederst og venstre til høyre: parkslirekne, pepperrot, platanlønn, russeblåstjerne, russekål, russesvalerrot, rynkerose, sibirertebusk, skjermleddved, skogskjegg, syrin, tatarleddved, tuja, ullborre og villvin. Foto pepperrot: Eli Fremstad/Artsdatabanken CC BY 4.0. Foto platanlønn: Oddvar Pedersen/Artsdatabanken CC BY 4.0. Øvrige foto: Tiril Myhre Pedersen

Miljøriskovurdering

[I forskriftens § 23](#) står det: «Før utsetting av fremmede landlevende planter som skjer i forbindelse med etablering eller utvidelse av parkanlegg eller transport- og næringsutbyggingsområder, skal den ansvarlige utarbeide en skriftlig vurdering, av rimelig omfang, av de aktuelle plantenes spredningsevne og den risiko for uheldige følger for det biologiske mangfold utsettingen medfører, der eventuelle forebyggende tiltak etter § 18 inngår. Vurderingen skal ved forespørsel gjøres tilgjengelig for Miljødirektoratet.»

Dette betyr at alle fremmede landlevende planter som skal settes ut i kommunens anlegg skal miljørisikovurderes. I en miljørisikovurdering skal følgende vurderes:

- plantens spredningsevne
- risikoen utsettingen innebærer
- hvilke avbøtende tiltak man kan gjøre for å hindre risiko

Det er altså ikke nok å oppgi artenes risikokategori fra den nyeste Fremmedartslista. Som hovedregel anbefaler vi at planleggere alltid vurderer å bruke stedegne arter i anlegg, så langt dette er mulig. [En liste over stedegne karplanter som er egnet for beplantning i Oslo kommune finner du her.](#)

Massehåndtering

Masser som jord, leire, sand, grus og flis kan ofte inneholde fremmede arter i form av bakterier og virus, parasitter, plantesykdommer, egg og larver fra snegler og insekter. De kan også inneholde plantedeler som kan gi opphav til nye planter; både frø, rotdeler, stengler og yngleknopper. Noen plantedeler kan overleve veldig lenge i jord mens de venter på å spire, og mange planter produserer hundrevis, eller kanskje tusenvis, av frø. Vi vet at frø fra hagelupin kan ligge i jorda i flere tiår og at hvert individ kan produsere store mengder frø. Dermed kan hagelupin, som er vurdert til svært høy økologisk risiko på Fremmedartslista, og andre fremmede arter lett spres og begynne å spire eller flytte på seg om vi begynner å grave eller rote i massene.

[I forskriftens § 24](#) står det: “Før flytting av løsmasser eller andre masser som kan inneholde fremmede organismer, skal den ansvarlige, i rimelig utstrekning, undersøke om massene inneholder fremmede organismer som kan medføre risiko for uheldige følger for det biologiske mangfold dersom de spres, og treffe egnede tiltak for å forhindre slik risiko, slik som bruk av masser fra andre områder, tildekking, nedgraving, varmebehandling, eller levering til lovlig avfallsanlegg.”

Som hageeier er det viktig at du gjør deg kjent med artene du setter ut i hagen, og er bevisst på at disse kan spre seg på flere måter. Om du har planter som er vurdert til potensielt høy, høy eller svært høy økologisk risiko på Fremmedartslista, er det svært viktig at du avhender plantemateriale og jord fra disse på riktig måte. Ikke kast plantene på komposten! Lever dem til et av [hageavfallsmottakene](#), eller bestill [henting av avfallet](#).

Forrige side: Masser som jord, leire, sand, grus og flis kan ofte inneholde fremmede arter i form av bakterier og virus, parasitter, plantesykdommer, egg og larver fra snegler og insekter. De kan også inneholde plantedeler som kan gi opphav til nye planter; både frø, rotdele, stengler og yngleknopper. Foto: Tiril Myhre Pedersen

Hvilke fremmede arter bekjemper vi i Oslo kommune?

Mange fremmede arter med høy og svært høy økologisk risiko er nå så utbredt at de er nesten umulige å bli kvitt. Oslo kommune har også nokså begrenset med ressurser til å bekjempe de fremmede artene, da arbeidet krever både personell, utstyr, tid og penger, samt en del planlegging og logistikk for å koordinere innsatsen. Innsatsen vår rettes derfor mot de stedene der fremmede arter utgjør en nokså direkte trussel mot truede arter og naturtyper, samt mot de artene vi har et realistisk mål om å bli kvitt eller redusere betraktelig. I Oslo kommune er det hovedsakelig planter som bekjempes.

Per i dag kan du melde inn følgende arter og artsgrupper i [Bymelding](#):

kjempebjørnekjeks/tromsøpalme

kjempespringfrø

legepestrot

parkslirekne/hybridslirekne/kjempeslirekne

russesvalerot

I fremtiden kan det hende vi utvider antallet arter som kan meldes inn, først og fremst for å få en oversikt over hvor de befinner seg, men forhåpentligvis også for å utvide bekjempelsen. [I Naturkart kan du se kartlagte lokaliteter for utvalgte fremmede plantearter.](#)

På øyene i Oslofjorden og i marka er forekomstene av fremmede arter stadig økende. Fremmede arter spres langt med vind, vann og veier, men kan også spres med dyr. Særlig på øyene er det et problem at den sterkt truede naturtypen Åpen grunnlendt kalkmark gror igjen av busker som berberis, høstberberis, diverse mispler og syrin. Mange av disse buskene har saftige bær som fuglene spiser og sprer ute i naturen, der vi helst ikke vil ha dem. I marka spres buskhyll (amerikahyll og rødhyll) på samme måte, og der er også legepestrot, hagepastinakk, kjempespringfrø og mongolspringfrø på fremmarsj.

Hvordan bekjempes de fremmede artene?

Hvordan de fremmede artene bekjempes, kommer an på art og vokse måte. Mange busker og trær dras opp med vinsj, minigraver eller ved bruk av spett; litt større individer ringbarkes gjerne også. Vi forsøker så langt det er mulig å unngå

sprøytemidler i Oslo kommune, for å skåne miljøet. Mange mindre urter fjernes ved luking. Enkelte arter dekker vi til med presenning slik at de dør av mangel på lys og vann. Gravbergknapp er et eksempel på en slik art. Den er en effektiv bunndekker som konkurrerer ut mange stedegne og truede arter på øyene i Oslofjorden.

I 2023 avholdt Bymiljøetaten for første gang dugnader for å bekjempe stillehavsøsters og russekål ved Hovedøya, Huk (stillehavsøsters) og på Ola Narr (russekål). Mange idrettslag deltok på disse, og innsatsen var meget god. Vi vil gjerne avholde flere dugnader i fremtiden såfremt vi har midler til det.

Plantesykdommer som følger med import og jordmasser er vanskelige å oppdage og bekjempe. I Oslo har vi særlig et problem med arter fra slekten *Phytophthora*, som er en gruppe eggsporesopper som infiserer trær og busker ved planteskoler og gartnerier og deretter kan spres til ville arter. Også ask og alm er utsatt for sykdom; henholdsvis fra askeskuddbeger og almesykesopp. Disse er en direkte trussel for trærne, og gjør at de står på Rødlista for arter i kategorien sterkt truet.

Formidling av fremmede arter

Som vi skjønner, er det vanskelig å bekjempe en del av de fremmede artene med høy og svært høy økologisk risiko når de først har etablert seg. Derfor er det også viktig for oss i Bymiljøetaten og Oslo kommune å informere om risikoen fremmede arter kan utgjøre, og vi bruker mye tid på kursing internt i kommunen og formidling til publikum. Forhåpentligvis vil også dette dokumentet bidra til at du får mer kunnskap om temaet.